

Az egyetemi munka korszerű szolgálata

Beszélgetés dr. Kónya Istvánnal,
a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem rektorával

Beszélgetésünk reggelén jelent meg a napilapok első oldalán az MSZMP Központi Bizottságának üléséről szóló közlemény, jó bevezetőül szolgálva témánkhoz, hiszen a beszámoló harmadik pontja a kulturális politika néhány időszerű kérdésével foglalkozó tájékoztató jelentést összegezte. S bár a jelentés tömör szövegében nem fordult elő a „könyvtár” szó, három megállapítása szorosan kapcsolódott a könyvtári feladatokhoz, köztük az egyetemi könyvtári feladatokhoz is. A jelentés leszögezte, hogy „megkülönböztetett figyelmet kell fordítani az egyetemi kutatás és oktatás feltételeinek javítására”, s nem kétséges, hogy az egyetemi könyvtáraknak ebben igen fontos szerepet kell játszaniuk. A továbbiakban a társadalompolitikai feladatok vonatkozásában kiemelte a beszámoló, hogy „erősíteni kell a művelődés iránti felelősséget az egyénekben és a közösségekben egyaránt”; az egyetemi könyvtárak közművelődési funkciói szintén nyilvánvalóak. Végül a közlemény a kulturális műhelyek közművelődési tevékenységéről szólva a nemzetközi kapcsolatok jelentőségét hangsúlyozta.

Arra kértem Dr. Kónya Istvánt, a Kossuth Lajos Tudományegyetem rektorát, hogy mint a debreceni Egyetemi Könyvtár „fenntartója”, az ismertté vált közlemény e három gondolata köré építse véleményét.

— Azzal kezdeném, hogy nem értek egyet némely nyugati kultúrfilozófusoknak a „Gutenberg-galaxis” közeli felbomlásáról szóló szkeptikus jóslatával. Korunk éppen azt bizonyítja, hogy a nyomtatott szövegek, a folyóiratok és a könyvek szerepe egyre nő. Nagy hiba volna, ha a jövő tervezésekor nem számolnánk velük s az intézményekkel, amelyek ezeket gyűjtik, rendezik, feltárják és az olvasók számára hozzáférhetővé teszik: a könyvtárakkal. Én éppen ezért változatlanul fontosnak tartom a könyvtárak szerepét, ezen belül természetesen megkülönböztetetten egyetemi könyvtárunkét, mely két szempontból is különleges helyzetben van.

— Miben látja a debreceni Egyetemi Könyvtár sajátosságait?

— Történetiségében és mai feladataiban, mert mindkettőre valami jellegzetes kettősség, s e kettősség olyan egysége jellemző, amelynek megvalósítása nagy gondot ró a könyvtárra. Vegyük a történetiséget. A debreceni tudományegyetem fiatal intézmény, 1912-ben alapították, de a 400 éves Református Kollégiumból nőtt ki, annak hagyományaira épült. Kollégiumi hagyomány és egyetemi rang a mai Egyetemi Könyvtár működésében is szintetizálódik, hiszen a több száz éves könyvanyaggal rendelkező Kollégiumi Nagykönyvtár és a legfrissebb tudományos eredményeket tükröző modern könyv- és folyóirat-állománnyal büszkélkedő Egyetemi Könyvtár egymással szorosan együttműködve, a legnagyobb egyetértésben szolgálják a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen folyó tudományos kutató és oktató-nevelő munkát. Ami viszont a másik sajátosságot illeti: a debreceni Egyetemi Könyvtár, mint második nemzeti könyvtárunk, a magyar és a magyar vonatkozású nyomdatermékek gyűjtésében teljességre törekszik, mint egyetemi könyvtár — s tegyük hozzá: mint tiszántúli tájkönyvtár — azonban szelekcióra is kényszerül az egyetemen folyó munkák színvonalas támogatása, illetve tájkönyvtári funkcióinak ellátása érdekében.

— Hogyan tud eleget tenni az Ön véleménye szerint a könyvtár ennek az összetett, nehéz feladatának?

— Mint az egyetem rektora, tehát „fenntartóként” és mint egyetemi tanár

oktatóként egyaránt úgy látom, hogy könyvtárunk mind állományának tervszerűen, körültekintően gyűjtött anyagával, mind pedig munkatársainak személyében képes arra, hogy feladatait magas színvonalon ellássa. Most nem csupán arról beszélek, hogy a könyvtárosok jól képzett szakemberek, hanem elsősorban arról, hogy az Egyetemi Könyvtár vezetősége és munkatársi gárdája „rá van hangolva” arra, hogy az egyetemi kutató és oktató munkát segítse.

— *Mit ért Ön a „ráhangoltságon”?*

— Azt, hogy a hagyományosan jelentkező feladatok színvonalas ellátásán felül a könyvtári gárda állandóan keresi az újabb és újabb lehetőségeket és megoldási formákat ahhoz, hogy mind az oktatókat-kutatókat, mind az egyetemi hallgatókat alaposabban, mélyebben, sokoldalúbban, a lehető legkorszerűbb módon tudják kiszolgálni. Ezt az állandó újító és megújulási kedvet tartom könyvtárunk legnagyobb erényének.

— *Az újítás és megújulás azonban csak bizonyos határok között lehetséges a belső tartalékok feltárásával és jobb felhasználásával. E határokon túl már törvényszerűen újabb anyagiakat igényel a könyvtár.*

— Igaz, a korszerűsödés elengedhetetlenül anyagi feltételeket is kíván, s bár erről szeretnék külön is szólni, előljáróban meg kell mondanom, hogy az egyetem a múltban nem volt mindig képes arra, hogy a jelentkező anyagi igényeket maradéktalanul kielégítse.

— *Véleménye szerint miben nyújtotta a könyvtár a legnagyobb segítséget az egyetemen folyó oktató munkának, hogyan segítette leginkább a hallgatókat?*

— Debrecen vonzáskörzete igen nagy, az egyetem hallgatóinak jelentékeny hányada vidékről, távoli kisvárosokból, falvakból kerül a felsőoktatási intézmény falai közé. Sokan teljesen tájékozatlanok a nagy könyvtár használatában, szolgáltatásait nem ismerik. Ezért rendkívül fontos, hogy mielőbb „aktív” könyvtári tagokká váljanak, akik tudatosan élvezik a könyvtár nyújtotta segítséget. Debrecenben az Egyetemi Könyvtár nemcsak „ügyfelet” lát a hallgatókban. Az elsőéveseket bevezetik a könyvtárhasználat ismeretébe, az olvasószolgálat, a katalógustermi ügyelet, a szakreferens-szolgálat munkatársai gyakorlati tanácsokat adnak a beiratkozó fiatal olvasónak. Példás az együttműködés a könyvtár és az egyetemi KISZ-szervezetek között: a csoportos könyvtárlátogatást a KISZ szervezi a hallgatók körében, a szakszerű, gyakorlati könyvtárhasználati előadást a könyvtár munkatársai tartják.

— *Gondolom: ezek a könyvtárhaszná-*

lati előadások, gyakorlatok elsősorban könyvtártechnikai bevezetők; a beiratkozási, kölcsönzési szabályok ismertetése, valamint tájékoztatás a kézikönyvek, szótárak, bibliográfiák használatáról, a katalógusok rendszeréről, és így tovább...

— Az elsőévesek esetében: igen. De a könyvtár a felsőbb éves hallgatók igényeire is tekintettel van. Amikor ugyanis ők első önálló tudományos diákköri (TDK) dolgozataikkal vagy később szakdolgozataikkal, diplomamunkájukkal foglalkoznak, a könyvtár munkatársai bevezetik őket az irodalomkutatás gyakorlatába, tájékoztató jellegű bibliográfiákat készítenek részükre. És feltétlenül szólni kell arról, hogy a könyvtár — a tanszékekkel konzultálva — évről évre felfrissíti az olvasótermi szabadpolcok könyvanyagát a kötelező és az ajánlott könyvekkel. Ez a felfrissítés, sajnos, kényszerűségből is fakad: nem tud ugyanis a könyvtár annyi példányt beszerezni egy-egy fontos műből, hogy a hallgatók kikölcsönözhesék azokat, hanem az olvasótermi olvasást így teszi lehetővé.

— *Eddig arról beszélgettünk, hogy milyen módon tud a könyvtár segíteni a hallgatóknak. Az egyetemi könyvtáraktól, így a debrecenitől is, nagy segítséget várnak és kapnak azonban a tanszékek is a kereteik között folyó tudományos kutató munkához.*

— Csak a legnagyobb elismerés hangján szólhatok arról a magas színvonalú munkáról, melyet a könyvtár munkatársai végeznek a tanszéki munka támogatása érdekében. A könyvtár szakreferensi szolgálata kitűnő erőkből áll, akik mind a tanszéki oktató, mind a kutató munkát sokszínűen segítik: körültekintő beszerzési politikával megteremtik a szükséges könyv- és folyóiratbázist, témafigyelést végeznek, szakbibliográfiákat állítanak össze, dokumentációs feladatokat teljesítenek.

— *A Kossuth Lajos Tudományegyetemen természettudományi kar is működik. A könyvtár szakreferensi szolgálata a természettudományos kutatásokban is rendelkezésre áll?*

— Igen, főleg az alap kutatások vonalán; de önkritikusan meg kell mondanom, hogy a reáliák területén még van pótolnivalónk... A humán tárgyak vonatkozásában azonban semmi panaszuk sem lehet a tanszékeknek: különösen az ún. „célbibliográfiák” gondos és mélyreható összeállításával nyújtottak már több esetben is rendkívül hatékony segítséget a tanszéki kutatókhoz. A magam példáját említeném, mint kézenfekvő esetet. A filozófiai tanszéken kezdett kutatómunkámhoz kértem bibliográfiai segítséget a könyvtártól, s olyan széles körű témafel-

tárast kaptam kézhez, hogy e bibliográfia alapján kiszélesíthetem kutatási területemet.

— *Már említette, hogy a Református Kollégium Nagykönyvtárával jól együttműködik az Egyetemi Könyvtár. A történeti, irodalomtörténeti, művelődéstörténeti kutatásokban is tükröződik ez?*

— Az Egyetemi Könyvtár és a Kollégiumi Nagykönyvtár a tudományos és az oktató munka támogatásában valóságos szimbiózisban van. A magyar művelődéstörténet páratlan értékeit őrző kollégiumi könyvtár és a modern irodalmi termékek gazdag gyűjtőhelye, az Egyetemi Könyvtár csak egymást támogatva érhet el a múltban és érheti el a jövőben is azt, hogy a Kossuth Lajos Tudományegyetemen oktató tudósok és Debrecen város többi kutató szándékú olvasója minden kutatási témájához megkaphassa a szükséges könyvtári segítséget. Ehhez természetesen hozzá kell számítani azt a nagy szolgálatot is, melyet az Egyetemi Könyvtár a hazai és a nemzetközi csatornáknak futó könyvtárközi kölcsönzés révén tesz kutatóinknak.

— *Hasonlóan jó az együttműködés az Egyetemi Könyvtár és a tanszéki, illetve az intézeti könyvtárak között is?*

— Az 1975. évi szakképzési vizsgálat is megállapította, és az Egyetemi Könyvtár igazgatója is említi 1976. évi jelentésében, hogy a Kossuth Lajos Tudományegyetem hálózatának tagjai lazán kapcsolódnak a központi könyvtárhoz. Ez hiba, hátráltatja mind a könyvtári feladatok egységes színvonalú ellátását, mind az egyetemen folyó kutatómunkát. A könyvtár is felférte ezt, s az egyetemi vezetés is szorgalmazza a kibontakozást, azonban — ha beszámolhatunk is jó kezdeményezésekről — a fejlődés ezen a téren lassú ütemű. Hadd szóljak először az eredményről. A *Kémiai szakkönyvtár* létrehozása az Egyetemi Könyvtár és a kémiai tanszékcsoport könyvtára közötti példás együttműködés eredménye volt. A központi könyvtári és hálózati könyvtári állományból kiválogatták a „releváns” kémiai anyagot (könyveket és folyóiratokat egyaránt), ezeket az új szakkönyvtárban gyűjtötték össze s bocsátják az olvasók, kutatók rendelkezésére; a régebbi kémiai anyag pedig a központi könyvtár raktárába került. A központi könyvtár és a tanszékcsoport arányosan fedezi az új beszerzések költségeit, a friss szerzeményt a központi könyvtár veszi állományba, a szakszerű feldolgozásról, az olvasótermi felügyeletről, a szaktájékoztatásról is gondoskodik, viszont a tanszékcsoport juttatott helyet a Kémiai szakkönyvtárnak. A szakkönyvtár olvasótermi és kölcsönzési forgalma jelentős: 1976-ban 200 beiratko-

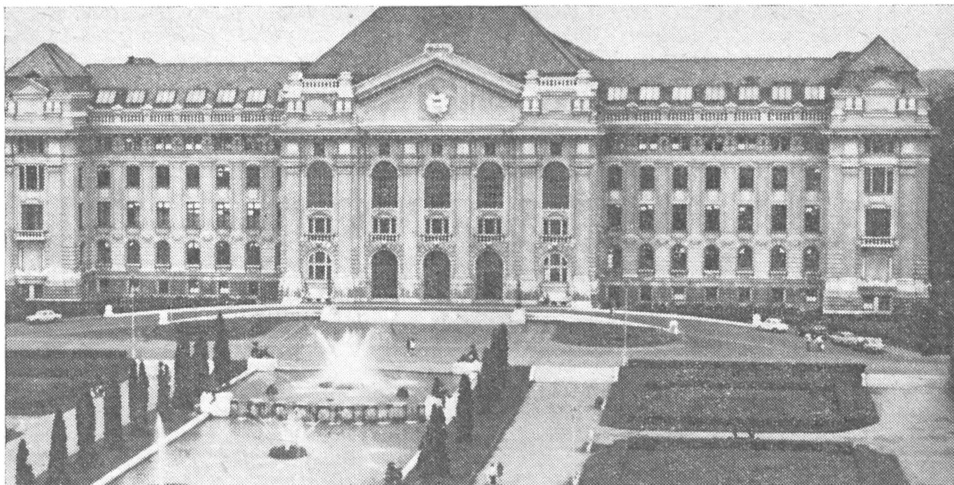
zott hallgató és 33 külső olvasó vette igénybe szolgáltatásait, a könyvtár állománya pedig 1976-ban csaknem 500 művel gyarapodott.

— *A Kémiai szakkönyvtár tehát „integrációs modellként” is szolgálhat. De van-e folytatása Debrecenben?*

— Nem véletlenül hangsúlyoztam, hogy a szakkönyvtár elhelyezéséről a kémiai tanszékcsoport gondoskodott. Mégpedig azért, mert volt rá lehetősége: az új kémiai épületben kaphatott otthont a szakkönyvtár. Más a helyzet a többi tanszékcsoportnál. Egyetemünk kinőtte szép, de régi ruháját. Amennyire előnyös a központi elhelyezés, annyira gátja is a fejlődésnek. Egyszerűen képtelenek vagyunk a több tanszék birtokában levő könyvtári anyagot egy — olvasás és kutatás céljára is használható — nagyobb közös helyiségbe vagy helyiségekbe költöztetni. Ahol a korábbi egy tanszékből több új tanszék fejlődött (mint például az egykori matematikai tanszékből öt, a marxizmus—leninizmus tanszékből három), de az egykori könyvtár nem „osztódott” három- vagy ötfelé s kezdett „önálló” életet, ott a tanszékcsoportok létrehozásakor a Kémiai szakkönyvtárhoz hasonló integrált könyvtár létrehozása előtt kisebb az akadály. Ahol azonban fordított folyamattal állunk szemben, ott — pillanatnyilag — megoldhatatlan feladatot ró ránk, a központi könyvtár számára is az „intézetesítés”. Hogy erre is mondjak egy példát: az egykori német, angol és francia tanszék a közelmúltban nyugati nyelvek tanszékcsoporttá alakult. Minthogy a múltban önálló (nyelvi elkülönültségű) tanszéki könyvtárakkal rendelkeztek, ezek egyesítése csak akkor válna lehetségessé, ha új, nagyobb befogadóképességű könyvtári helyiséget tudnánk juttatni számukra. Vagy a fizikai tárgyak tanszéki könyvtárainál: három fizikai tanszékünk három különböző épületben — közöttük egy bent a városban! — működik. Könyvtáraink egyesítése előtt szintén csak akkor nyílik meg az út, ha új épület emelésére adódik lehetőségünk.

— *Ez érthető. Az önállóan működő hálózati könyvtárak és a központi könyvtár lazább kapcsolatát azonban nem indokolja...*

— Mi nem ítéljük ilyen gyengének ezt a kapcsolatot. A központi könyvtár sok segítséget nyújt a tanszéki könyvtáraknak: a szerzeményezés összehangolásában máris mutatkoznak eredmények. Az egyre dráguló nyugati könyvek és folyóiratok kettős vagy többszörös rendelését — néhány tanszék vonakodása ellenére is — sikerült csökkenteni: ez devizamegtakarítást eredményezett. A tanszéki új szerzemények adatai belekerülnek a központi

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem központi épülete. A bal oldali szárnyban van a könyvtár

katalógusba, a készülő bibliográfiák számára is hasznosíthatók. A tanszéki könyvtárak rekatalogizálási munkái vonatottan ugyan, de haladnak. Ebben a vonatottságban az is szerepet játszik, hogy a tanszéki könyvtárakban kevés a szakképzett könyvtáros, közöttük nagy a cserélődés, sokan más tanszéki munka mellett látják el a legszükségesebb könyvtárosi teendőket. Különösen a tanszéki könyvtárak jobb szakember-ellátottsága érdekében volna nagyon időszzerű, ha Debrecenben könyvtár szak indulna. Erre azonban — s ezt hangsúlyozni szeretném — *csak akkor* kerülhet sor, ha az új szakhoz elengedhetetlenül szükséges objektív feltételekről (épület!) főhatóságunk gondoskodni tud! A társadalmi igény megvan erre, a pillanatnyi öszvérmegoldás nem túl szerencsés: a népművelés—tanár szakon végzettek nagy része ugyanis könyvtárakban helyezkedik el, pedig ehhez nem rendelkezik kellő felkészültséggel.

— *Az Egyetemi Könyvtár nem rendez számukra alapfokú könyvtáros-tanfolyamokat?*

— Inkább egyedi segítséget nyújt a „stabilizált” tanszéki könyvtárosok részére. Mint mondtam: nagy közöttük a cserélődés, sokan közülük csak átmeneti állásnak tekintik könyvtárosi alkalmazásukat, s az egyetem nem is támaszthatja velük szemben azt a követelményt, hogy szakmai képezést szerezzenek. Gondolkozunk azon, hogyan juttathatnánk a központi könyvtárnak nagyobb befolyást ebben a kérdésben, de be kell vallanom, hogy bizonyos vonatkozásokban

még él a régi egyetemi szellem konserváló hatása.

— *Egyetem és egyetemi könyvtár viszonyáról beszélgetve nem kerülhetjük meg a gazdasági vonatkozásokat. Az Ön véleménye szerint fenntartó és fenntartott között felhőtlen volt e tekintetben a kapcsolat?*

— Nem, nem mindig volt az. Az elmúlt 4—5 évben, amikor a tőkés könyvek és folyóiratok árai rohamosan emelkedtek, nem tudtunk az áremelkedéssel lépést tartani, s ez a könyvtár beszerzési lehetőségeinek szűkülésével is együttjárt. Ezt a lemaradást nem lehet egyik évről a másikra behozni, de jó lélekkel mondhatom, hogy megkezdjük a korrekciót. Tavaly „tűzoltási módszerekkel”: hirtelen megoldásokkal kísérleteztünk. A nyugati folyóirat-rendelések összehangolása révén sikerült a párhuzamos rendeléseket lényegesen csökkenteni, a felszabadult öszszeget az áremelkedések pótlására fordíthatta a könyvtár. Az idén már a költségvetési keret elosztásánál igyekeztünk jobb arányt kialakítani, s lehetőség nyílik arra is, hogy jelentékeny póthitel-igényből nyújtsunk segítséget a könyvtárnak. „Tűzoltásról” szóltam, s ezzel jelezni kívántam, hogy tulajdonképpen nem ez a legnagyobb gond az Egyetemi Könyvtár vonatkozásában. A több mint négy évtizede felavatott egyetemi épület, mely a könyvtárnak is otthont ad, már alig felel meg a megnövekedett igényeknek. Új könyvtári épületet kellene építenünk, erre azonban ebben az öt éves tervidőszakban nem kerülhet sor. Egyetemünk beruházási programjában a legsürgetőbbben je-

lentkező kollégiumépítés után a második helyen a könyvtári építkezés szerepel. Ismerjük és elismerjük az Egyetemi Könyvtár gondjait, időszaki megoldásokkal is kísérleteztünk (a szomszédos templomépületnek raktári célokra való megszerzésével), de nem járt sikerrel elgondolásunk, mert a város kulturális célokra (kiállítási csarnoknak, illetve a megyei levéltári anyag elhelyezésére) veszi igénybe az épületet. Valljuk be: a tempom átalakítási költségei meghaladták volna egy új épület építésének kiadásait...

— *Visszatérve az MSZMP KB üléséről kiadott közleményben foglalt a a beszélgetésünk elején idézett megállapításokra, kérjük, szóljon az Egyetemi Könyvtár közművelődési tevékenységéről is.*

— Szívesen vállalkozom rá, mert az Egyetemi Könyvtár — úgy is, mint a Tiszántúl legnagyobb könyvtára — rendkívül sokat tett és tesz ezen a téren. Pedig még egy tehertétellel is meg kellett küzdenie: a nem egyetemi olvasóközönség, tehát a kevésbé tájékozottak körében élt az a felfogás, hogy az Egyetemi Könyvtár csak tudományos intézmény, tehát a tudósok, kutatók, oktatók és egyetemi hallgatók céljait szolgálja kizárólagosan. Ma ez a tévhit — hála a könyvtár jó működésének! — már a múlté. Mint nyilvános könyvtár Debrecen város és a Tiszántúl minden olvasója előtt nyitva áll, nemcsak értékes könyv- és folyóirat-állományával, hanem rendezvényei révén is. Ezekről a rendezvényekről külön is szólnék, mert magas színvonalukkal már túlmutatnak városunk, megyénk, a Tiszántúl határain.

— *Az országos sajtó híradásaiból, a tévé nyilvánosságából is ismert kiállításokra gondol?*

— Elsősorban természetesen ezekre. A könyvtár kitűnő munkatársai révén ezek a — többségükben művészeti tárgyú — kiállítások a módszerek, a tartalmi és az esztétikai igényesség tekintetében felzárkóztak a múzeumi kiállítások színvonalához, s minthogy rendezésükbe sikerült bevonni más közművelődési és tudományos intézeteket, múzeumokat, könyvtárakat (köztük az Alföldi Nyomdat, melynek vezetője, *Benkő István* különösen sokszor sietett a könyvtár segítségére): a városra és a megyére kisugárzó hatásuk igen nagy volt. A sok sikeres kiállítás közül hadd emeljem ki a *Lengyel Lajos* Kossuth- és Gutenberg-díjas könyvművész tipográfiai, könyvművészeti munkáit, ún. szociófotoit és fotogramjait bemutató kiállítást, vagy *Erdélyi János* Tótfalusi Kis Miklós-díjas könyvművész nemrég megrendezett hasonló jellegű kiállítását (melyet *Juhász Ferenc* nyitott meg). E kiállításokat a könyvtár az egyetem dísz-

udvarán rendezte meg, gyakran neves tudósok és művészek előadásával kötötte egybe, s igen nagy sikert aratott általuk. Rendezett természetesen a könyvtár más — irodalmi, történelmi, politikai — témájú kiállítást is, hasonlóan szép sikerrel, hol a díszudvarban, hol pedig a könyvtár előcsarnokában, a hallgatók kedvelt „hangos olvasó”-jában.

— *Nyilván nemcsak kiállítások rendezésében merül ki a könyvtár közművelődési tevékenysége?*

— Korántsem. A hagyományos könyvtári rendezvények között nálunk különösen nagy sikerre számíthatnak mindig az író-olvasó találkozók. Az Egyetemi Könyvtár hű marad e hagyományhoz, de ebben az esztendőben kibővítette a beszélgető partnerek körét, ezzel is szélesítve a közművelődési lehetőségeket. Az írókon kívül jeles tudósokat is meghív falai közé, hogy az olvasókkal életpályájukról, tudósi hivatásukról, feladataikról, eredményeikről beszélgessenek, ezáltal is jó indíttatást adva a hallgatóságának. Ugyancsak sikere van a jó hanglemeztárral rendelkező könyvtár *zeneestjeinek* is. Ezek rendezésével kapcsolatosan merült fel a Zeneművészeti Főiskola debreceni tagozatával való szorosabb — könyvtári — együttműködés gondolata is. A könyvtár különben is foglalkozik azoknak a lehetőségeknek valóra váltásával, melyek révén a könyvtár gazdag állománya, elsősorban a hírlapok és folyóiratok, valamint a kötelezpéldányoknak azon része, amely nem kapcsolódik szorosan az egyetem profiljához, a Debrecenben és a körzetében dolgozó műszaki, mezőgazdasági, közigazdasági stb. értelmiségiek, szakemberek számára közvetlenebbül váltnék elérhetővé. A tervezett városi folyóiratolvasó ügye azonban — megfelelő helyiség hiányában — egyelőre zátonyra futott, reméljük azonban, hogy a város középpontjának rekonstrukciós munkái során felépítendő METESZ-székházban kialakítható lesz.

... *A beszélgetés végére érve arra kérem, összegezze véleményét az Egyetemi Könyvtár munkásságáról.*

— A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tudományos és oktató-nevelő munkájában mindig jogosan számíthat az Egyetemi Könyvtár közreműködésére. Ez egyre sokoldalúbb, elmélyültebb, gazdagabb és eredményesebb, mert a könyvtár vezetőjében és vezető munkatársaiban üzgerszerető, buzgó, a korszerű kezdeményezések iránt érzékeny partnereket találunk. Köszönjük eddigi munkájukat, kérjük és várjuk további segítségüket.

Végh Ferenc